

YENİLEMeye KARŞI SİHHİLEŞTİRME: FENER-BALAT-AYVANSARAY'DA KENTSEL MÜDAHALELERE YAKLAŞIMLAR*

Murat Şentürk**

Özet: Bu makalede, kentsel yenileme ve *gentrification* (soylulaştırma, mutenalaştırma) kavramları ele alınarak bu kavramların gündeme gelmesinin nedenleri tartışılmaktadır. Ardından kentsel yenileme sürecinin en önemli aktörlerinden biri olan yerel halkın bu konudaki görüşleri, deneyimleri, yaklaşımları, yapılan alan araştırmasından hareketle değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmeler kentsel yenileme kapsamında yapılacak çalışmalara önemli katkılar sağlayabilecektir. Alan araştırması nitel araştırma geleneği içerisinde yer alan derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında Fener-Balat-Ayvansaray (İstanbul) semtlerinde yaşayan 31 kişiyle derinlemesine görüşme yapılmıştır. Araştırmada yerel halkın –mevcut yaygın kullanımdan dolayı- kentsel yenileme olarak adlandırdıkları birçok özelliğin yenilemeden çok insanların ve mahalle ikliminin korunmasına imkân veren fiziksel “sihhileştirmeyi” içerdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yenileme, soylulaştırma, sihhileştirme, Fener, Balat, Ayvansaray.

Urban Renewal or Sanitary Engineering?

Local Attitudes toward Intervention in Fener-Balat-Ayvansaray

Abstract: This study first explores the concepts of urban renewal and gentrification in İstanbul and the reasons for their present currency. This is followed by an overall assessment of the views, experiences, and attitudes of the most critical factor in the process of urban renewal-the local inhabitants. This assessment may furnish indicators of significance for future studies on urban renewal. The field study was carried out by utilizing the technique of in-depth interviews as recognized within the qualitative research tradition. In-depth interviews were conducted with 31 residents of the İstanbul Golden Horn Districts of Fener, Balat and Ayvansaray. The study reveals that the popular idiom vis-à-vis urban renewal of many of the local inhabitants expressed the view that it represented a kind of “sanitary engineering” project designed to preserve the local neighborhood milieu.

Key Words: Urban Renewal, Gentrification, Sanitary Engineering, Fener, Balat, Ayvansaray

* Bu makale Prof. Dr. Korkut Tuna başkanlığında 2009 yılında gerçekleştirilen *Fener-Balat-Ayvansaray Araştırmasının nitel verilerinden* hareketle hazırlanmıştır. Araştırma ekibinde yer almamı sağlayan ve nitel araştırma sırasında değerli katkıları ve önerilerini esirgemeyen Prof. Dr. Korkut Tuna'ya şükranlarımı sunuyorum.

** İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Sosyoloji Böl. Doktora Öğrencisi.

Giriş

Kentteki yapı stokunun, kentsel alanların ve sosyal ilişkilerin yeniden düzenlenmesi süreci olarak tanımlanabilecek olan *kentsel yenileme* (urban renewal), çoğu zaman dönüşüm (transformation), canlanma (revival), canlandırma (revitalization) vb. kavramlarla birlikte ve/veya onların yerine kullanılmaktadır. Söz konusu sürece ilişkin farklı adlandırmalar ve tanımlamalar, yapılan değerlendirmelerin genellikle iç içe geçmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda *kentsel yenileme* kavramının açık bir şekilde tanımlanması gerekmektedir.

Özden'e göre¹ *kentsel yenileme* kavramı “canlanma, hayat bulma” gibi “dinamizm”i işaret eden ifadeleri barındırmakta ve bu dinamizm doğal ve yapay faktörlerin zaman içinde tahrip ettiği kent dokusunu canlandırmakta ve “hayata döndürülmesini” sağlamaktadır. Bu yaklaşımdan hareket eden Özden², *kentsel yenilemeyi* eskimiş, köhnemiş, sağlıksız/yasadışı gelişmiş, yaygın bir yoksulluğun ve arsaların daha değerli hale getirilme imkânının olduğu kent dokusunun stratejik bir yaklaşımla fiziksel, sosyal ve ekonomik olarak “değiştirilmesi, geliştirilmesi, yeniden canlandırılması ve bazen de yeniden üretilmesi eylemi” olarak tanımlamaktadır.

Kentsel yenileştirme ve dönüşüm kavramını aynı anlamda kullanan Kocabaş'a göre³, yenileme süreci de kendiliğinden meydana gelmediğinden ve bilinçli ve etkin bir müdahaleyi içerdiğinden “yenileştirme” kavramı kullanılmalıdır.⁴ Kocabaş'ın⁵ tanımından hareketle “bütünleştirilmiş kamu sektörü öncülüğünde yürütülen” kentsel dönüşüm sürecinin şu özellikleri taşıdığı söylenebilir:

¹ Pınar Özden, *Kentsel yenileme*, Ankara: İmge Kitabevi, 2008, s. 43-45.

² Özden, *Kentsel yenileme*, s. 43.

³ Arzu Kocabaş, *Kentsel dönüşüm (yenileş(tir)me) İngiltere deneyimi ve Türkiye'deki beklentiler*, İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2006, s. 2.

⁴ Bu bağlamdan hareket edildiğinde “dönüşüm” yerine “dönüştürme” kavramının kullanılması gerektiği söylenebilir.

⁵ Kocabaş, *Kentsel dönüşüm (yenileş(tir)me) İngiltere deneyimi ve Türkiye'deki beklentiler*, s. 10.

- (1) En yoksul mahallelerde yaşayan vatandaşların koşullarının iyileştirilmesi
- (2) Doğal, yapılaştırılmış ve tarihi çevrenin korunması
- (3) Kentsel yapılaşmanın/gelişmenin olumsuz çevresel etkisinin azaltılması
- (4) Kent ve ilçelerin ekonomik yarışabilirliğinin desteklenmesi.

Ülkemizde bu süreçlerden ikinci başlıkta yer verilen çalışmalarla daha yoğun bir biçimde karşılaşılrken üç ve dördüncü başlıklar büyük kentlerden daha çok “gelişmekte” olan kentler için söz konusudur. İstanbul’da ise daha çok tarihi çevrenin korunmasına ve gecekondu bölgelerinin yeniden inşasına ilişkin kentsel yenileme/dönüşüm projeleri gerçekleştirilmektedir.

Bu yenileme projelerinde ya da ilk defa yerleşime açılan yerlerde genellikle kapalı sitelerin veyahut kapalı bölgelerin/ayrılmış alanların (gated communities) yapımı tercih edilmektedir. Bu projeler ister tümüyle kamu isterse kamu destekli olarak özel sektör öncülüğünde gerçekleştirilsin, neticede mevcut kentsel ve toplumsal ilişkilerden ayrı fiziksel bir yapılanmayı içermektedir. Bu bağlamda kentsel yenileme hâlihazırdaki pratik kullanımlardan dolayı sınırlı anlamlar çerçevesinde kullanılsa bile kentteki birçok dönüşümü anlamak açısından önemli imkânlar sunmaktadır. Kentsel yenileme daha önce farklı biçimlerde kendiliğinden kurulmuş yerleşim alanlarına kamu öncülüğünde yeni biçimler ve işlevler kazandırma süreci olarak ele alınmakta ve söz konusu yerleşim alanlarına çöküntüleşme, köhneleşme, güvensizleşme, potansiyel afet bölgesi olma, yeniden işlev kazandırma, fiziksel görüntüyü düzeltme vb. gerekçelerle müdahale edilmektedir.

Kentsel yenileme büyük oranda kamu öncülüğünde yürütülse bile, özel sektör özellikle kent merkezinde ya da buralara yakın bölgelerdeki eski yerleşim alanlarını satın alarak yeni konutlar inşa etmektedir. Bu konutlar genellikle yüksek bloklar şeklinde yapılan rezidansları içermektedir. Diğer taraftan özellikle kent merkezinin uzağında gerek kamu gerekse özel sektör eliyle yeni yerleşmeler yapılmaktadır. Bu yerleşmeler kamu uygulamalarında yüksek ve çok katlı binaları içerirken, özel sektör uygulamalarında müstakil ve bahçeli

evlerden oluşmaktadır. Her iki uygulamanın temel özelliği ise dışa kapalı ve güvenli sitedir.

Bu çerçeveden bakıldığında, *kentsel yenileme* süreçleri ve/veya *yerleşime açılan yeni yerlerdeki uygulamalar* benzer sonuçları doğurmaktadır. Bu sonuçlar “geleneksel mahalle kültürünün çok-kültürlü, çok sınıflı ve dışa açık yapısından”, “tek sınıflı, içine kapalı, kapalı (gated)” toplulukların oluşmasını içermektedir.⁶ Zira daha önceden yerleşim alanı olan yerlere yapılan fiziksel müdahale belirli grupların farklı nedenlerden ötürü bölgeyi terk etmelerine neden olurken, yeni yerleşim alanlarında yapılan uygulamalar ise ancak sadece belirli toplumsal kesimler tarafından tercih edilebilmektedir.

Kentsel değişme ve yenileşme süreçlerinden bir diğeri *gentrification* (soylulaştırma) kavramıyla tanımlanmaktadır. 1960’lı yıllarda *soylulaştırma* kentin dışında yaşayan İngiliz soylu sınıfının kent merkezindeki eski işçi konutlarına yerleşmesi sürecini tanımlamak için kullanılmıştı. Fakat bundan sonra kent merkezine soylu sınıfın temsilcileri değil sanatçılar, profesyoneller ve yeni orta sınıf gelmeye başlamıştır.⁷ *Soylulaştırma* sürecinin başlatıcısı konumunda bulunan sanatçıların, gazetecilerin, yüksek eğitimli profesyonellerin mekâna yerleşmesi ilk planda kültürel tercihler bağlamında gerçekleşmekle birlikte, hemen sonrasında söz konusu mekân değer artışı nedeniyle yatırım için avantajlı alanlara dönüşmektedir.⁸

Ergün’e göre⁹ *soylulaştırma* sürecinin üç aşaması vardır: (1) ilk gelenler konutları satın alarak rehabilite eder ve bu aşamada yer değiştirme sınırlıdır, (2) kira değer farkının duyulması çıkar çatışmalarını başlatır ve bu aşamada yer değiştirme artar, (3) fiyatların yükselmesiyle yer değiştirme zorunlu hale gelir ve bu aşamada yeni sakinler ile eskiler “kurumları ve gelenekleriyle” yer değiştirirler.

⁶ Alev Erkilet, “‘Düzgün Aileler’ ‘Yeni Gelenler’e karşı: Korku siyaseti, tahliyeler ve kentsel ayrışma”, *Hece Dergisi*, yıl 13, sayı 150-151-152, 2009, s. 89.

⁷ Nil Uzun, “İstanbul’da seçkinleştirme (gentrification): Örnekler ve seçkinleştirme kuramları çerçevesinde bir değerlendirme”, D. Behar ve T. İslam (derl.), *İstanbul’da Soyululaştırma*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, s. 32.

⁸ Uzun, “İstanbul’da seçkinleştirme (gentrification): Örnekler ve seçkinleştirme kuramları çerçevesinde bir değerlendirme”, s. 35.

⁹ Nilgün Ergün, “*Gentrification* kuramlarının İstanbul’a uygulanabilirliği”, D. Behar ve T. İslam (derl.), *İstanbul’da Soyululaştırma*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, s. 20.

Soylulaştırmayı kentsel yenileşme içinde farklı açılardan ele alan iki yaklaşım bulunmaktadır. İlki *soylulaştırmayı* bir kentsel yenileşme politikası olarak kabul ederken, diğeri kentsel yenileşmenin bir yan etkisi olarak değerlendirmektedir.¹⁰ *Soylulaştırmayı* kentsel yenileşme politikası içinde değerlendiren yaklaşıma göre kentsel yenileşme kavramı yerine *soylulaştırma* kullanılarak süreçler “rasyonalize” edilmektedir. Zira *soylulaştırma* yerel yönetimlerce kentsel bir strateji olarak ele alınmakta ve uygulanmaktadır.¹¹ Diğer yaklaşıma göre yenileme bölgelerinde yapılan uygulamalar neticesinde gerçekleşen yeni duruma paralel olarak etki alanları ortaya çıkmakta ve bu alanlarda *soylulaştırma* süreci yaşanmaktadır. Zira yenileme projeleri sonucunda fiziksel ve ekonomik iyileşmeye bağlı olarak bölgede yaşayanlar yeni şartlara ayak uyduramayarak söz konusu bölgeyi terk etmektedir. Bu yaklaşıma göre oluşan bu durum yenileme projelerinin doğrudan hedefi değildir, ancak bir yan etki olarak ortaya çıkmaktadır.¹²

Görüldüğü gibi her iki yaklaşım da *soylulaştırma* sürecini kentsel yenileşme politikası içerisine yerleştirmeye çalışmaktadır. Ancak tanımına ve bu bağlamda gerçekleşen süreçlere bakıldığında *soylulaştırmayı* yenileşme politikası dışında ele almanın gerekliliği görülebilecektir. *Soylulaştırma* kavramı kent merkezindeki fiziksel ve sosyal olarak köhneleşmiş alanların fiziksel iyileştirilmesi neticesinde mülkiyetin ve sosyal sınıfın değişimi sürecini tanımlamaktadır. Bu çerçevede konutlar tekil olarak el değiştirmekte, alt gelir grubundaki kişilerin yerine farklı sınıfsal ve kültürel özelliklere sahip üst gelir grubundaki kişiler gelmektedir. Genellikle kent merkezinde yaşanan bu türden değişimlere kırsal alanlarda da rastlamak mümkündür.¹³ *Soylulaştırmayı* mülkiyet ve ekonomi bağlamında ele alan yaklaşımlar süreci konut stokunun yenilenmesi ve ekonomik faaliyetin yeniden canlandırılması olarak değerlendirirken; sosyo-ekonomik yaklaşımlar ise alana yeni taşınanların oluşturduğu sınıfsal gerilime ve yer değiştirmelere vurgu yapmaktadır.

¹⁰ Dilek Erden, “Kentsel yenileşme projelerinin *gentrification* hedefleri ve etkileri”, D. Behar ve T. İslam (derl.), *İstanbul'da Soylulaştırma*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, s. 77.

¹¹ Erden, “Kentsel yenileşme projelerinin *gentrification* hedefleri ve etkileri”, s. 77.

¹² Erden, “Kentsel yenileşme projelerinin *gentrification* hedefleri ve etkileri”, s. 78.

¹³ Ergün, “*Gentrification* kuramlarının İstanbul'a uygulanabilirliği”, s. 15-16.

Soylulaştırma farklı açılardan değerlendirilse bile hemen her yaklaşımın ortak noktası yer değiştirme konusudur.¹⁴

Kentsel yenileme/dönüşüm ve *soylulaştırma* şehrin sadece fiziksel olarak değişimini içermemektedir. Bu fiziksel değişimlerin neticesinde toplumsal ilişkiler yeniden düzenlenmektedir. Şehirlerin dönüşümüne bakıldığında toplumsal ilişkilerin ne türden bir değişim geçirdiği anlaşılabilir. ¹⁵ Söz konusu fiziksel değişimler (kentsel yenileme/dönüşüm ve *soylulaştırma*) şehre farklı türde müdahaleler sonucunda oluştuğundan her birinin değişik etkileri olmaktadır. Bu bağlamda kentsel yenileme/dönüşüm çalışmaları açık alanlarda gerçekleşmesine rağmen genellikle somut olarak görülmeyen fiziksel sınırlar getirerek “kapalı alanlar” üretirken, *soylulaştırma* süreçleri açık alanların oluşmasına izin vermekle birlikte kültürel ve gündelik yaşama ilişkin sınırlamalar getirebilmektedir.

Aktörler ve süreçler farklı olsa bile her iki durum için ortak konulardan bahsetmek mümkündür. Kentsel yenileme ve *soylulaştırma* süreci hangi aktörler tarafından başlatılırsa başlatılsın *yer değiştirme* her ikisinin de ortak özelliği olarak gözükmektedir. Uzun’un¹⁶ yaptığı araştırmaya göre dünyadaki sosyal ve mekânsal yenilenme konusundaki örnekler bakıldığında ABD, Kanada, Avustralya gibi ülkelerde *kendiliğinden*; İngiltere, Hollanda, Güney Afrika, Fransa gibi ülkelerde *kendiliğinden ve yönetimin etkisi* ile; İspanya ve Meksika gibi ülkelerde sadece *yönetimin etkisi* ile gerçekleşen süreçlerin bir yer değiştirmeye neden olduğu söylenebilir. Fiziksel, sosyal ve ekonomik değişimi içeren kentsel yenileme ve *soylulaştırma* süreçleri nihayetinde modernleştirici bir işlev üstlenmekte ve tarihsel ve toplumsal koşullar içerisinde mekânda oluşan toplumsal sınıfların yer değiştirmesine ve farklılaşmasına neden olabilmektedir.

Kent mekânında gerçekleşen bu süreçler, kentsel mekânın nasıl değiştirileceği ve düzenleneceği konusunda farklı kuramsal yaklaşımları ve tartışmaları

¹⁴ Ergün, “*Gentrification* kuramlarının İstanbul’a uygulanabilirliği”, s. 17.

¹⁵ Korkut Tuna, “Disiplinlerarası Şehir Çalışmaları Sempozyumu Açılış Konuşması” *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 9. Sayı, 2004, s. 7.

¹⁶ Uzun, “İstanbul’da seçkinleştirme (*gentrification*): Örnekler ve seçkinleştirme kuramları çerçevesinde bir değerlendirme”, s. 36.

Ergün'e göre⁹ *soylulaştırma* sürecinin üç aşaması vardır: (1) ilk gelenler konutları satın alarak rehabilite eder ve bu aşamada yer değiştirme sınırlıdır, (2) kira değer farkının duyulması çıkar çatışmalarını başlatır ve bu aşamada yer değiştirme artar, (3) fiyatların yükselmesiyle yer değiştirme zorunlu hale gelir ve bu aşamada yeni sakinler ile eskiler "kurumları ve gelenekleriyle" yer değiştirirler.

Soylulaştırmayı kentsel yenileşme içinde farklı açılardan ele alan iki yaklaşım bulunmaktadır. İlki *soylulaştırmayı* bir kentsel yenileşme politikası olarak kabul ederken, diğeri kentsel yenileşmenin bir yan etkisi olarak değerlendirmektedir.¹⁰ *Soylulaştırmayı* kentsel yenileşme politikası içinde değerlendiren yaklaşıma göre kentsel yenileşme kavramı yerine *soylulaştırma* kullanılarak süreçler "rasyonalize" edilmektedir. Zira *soylulaştırma* yerel yönetimlerce kentsel bir strateji olarak ele alınmakta ve uygulanmaktadır.¹¹ Diğer yaklaşıma göre yenileme bölgelerinde yapılan uygulamalar neticesinde gerçekleşen yeni duruma paralel olarak etki alanları ortaya çıkmakta ve bu alanlarda *soylulaştırma* süreci yaşanmaktadır. Zira yenileme projeleri sonucunda fiziksel ve ekonomik iyileşmeye bağlı olarak bölgede yaşayanlar yeni şartlara ayak uyduramayarak söz konusu bölgeyi terk etmektedir. Bu yaklaşıma göre oluşan bu durum yenileme projelerinin doğrudan hedefi değildir, ancak bir yan etki olarak ortaya çıkmaktadır.¹²

Görüldüğü gibi her iki yaklaşım da *soylulaştırma* sürecini kentsel yenileşme politikası içerisine yerleştirmeye çalışmaktadır. Ancak tanımına ve bu bağlamda gerçekleşen süreçlere bakıldığında *soylulaştırmayı* yenileşme politikası dışında ele almanın gerekliliği görülebilecektir. *Soylulaştırma* kavramı kent merkezindeki fiziksel ve sosyal olarak köhneleşmiş alanların fiziksel iyileştirilmesi neticesinde mülkiyetin ve sosyal sınıfın değişimi sürecini tanımlamaktadır. Bu çerçevede konutlar tekil olarak el değiştirmekte, alt gelir grubundaki kişilerin yerine farklı sınıfsal ve kültürel özelliklere sahip üst gelir

⁹ Nilgün Ergün, "Gentrification kuramlarının İstanbul'a uygulanabilirliği", D. Behar ve T. İslam (derl.), *İstanbul'da Soylulaştırma*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, s. 20.

¹⁰ Dilek Erden, "Kentsel yenileşme projelerinin *gentrification* hedefleri ve etkileri", D. Behar ve T. İslam (derl.), *İstanbul'da Soylulaştırma*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, s. 77.

¹¹ Erden, "Kentsel yenileşme projelerinin *gentrification* hedefleri ve etkileri", s. 77.

¹² Erden, "Kentsel yenileşme projelerinin *gentrification* hedefleri ve etkileri", s. 78.

grubundaki kişiler gelmektedir. Genellikle kent merkezinde yaşanan bu türden değişimlere kırsal alanlarda da rastlamak mümkündür.¹³ *Soylulaştırmayı* mülkiyet ve ekonomi bağlamında ele alan yaklaşımlar süreci konut stokunun yenilenmesi ve ekonomik faaliyetin yeniden canlandırılması olarak değerlendirirken; sosyo-ekonomik yaklaşımlar ise alana yeni taşınanların oluşturduğu sınıfsal gerilime ve yer değiştirmelere vurgu yapmaktadır. *Soylulaştırma* farklı açılardan değerlendirilse bile hemen her yaklaşımın ortak noktası yer değiştirme konusudur.¹⁴

Kentsel yenileme/dönüşüm ve *soylulaştırma* şehrin sadece fiziksel olarak değişimini içermemektedir. Bu fiziksel değişimlerin neticesinde toplumsal ilişkiler yeniden düzenlenmektedir. Şehirlerin dönüşümüne bakıldığında toplumsal ilişkilerin ne türden bir değişim geçirdiği anlaşılabilir. ¹⁵ Söz konusu fiziksel değişimler (kentsel yenileme/dönüşüm ve *soylulaştırma*) şehre farklı türde müdahaleler sonucunda olduğundan her birinin değişik etkileri olmaktadır. Bu bağlamda kentsel yenileme/dönüşüm çalışmaları açık alanlarda gerçekleşmesine rağmen genellikle somut olarak görülmeyen fiziksel sınırlar getirerek “kapalı alanlar” üretirken, *soylulaştırma* süreçleri açık alanların oluşmasına izin vermekle birlikte kültürel ve gündelik yaşama ilişkin sınırlamalar getirebilmektedir.

Aktörler ve süreçler farklı olsa bile her iki durum için ortak konulardan bahsetmek mümkündür. Kentsel yenileme ve *soylulaştırma* süreci hangi aktörler tarafından başlatılırsa başlatılsın *yer değiştirme* her ikisinin de ortak özelliği olarak gözükmektedir. Uzun’un¹⁶ yaptığı araştırmaya göre dünyadaki sosyal ve mekânsal yenilenme konusundaki örneklerle bakıldığında ABD, Kanada, Avustralya gibi ülkelerde *kendiliğinden*; İngiltere, Hollanda, Güney Afrika, Fransa gibi ülkelerde *kendiliğinden ve yönetimin etkisi* ile; İspanya ve Meksika gibi ülkelerde sadece *yönetimin etkisi* ile gerçekleşen süreçlerin bir yer değiştirmeye neden olduğu söylenebilir. Fiziksel, sosyal ve ekonomik değişimi

¹³ Ergün, “*Gentrification* kuramlarının İstanbul’a uygulanabilirliği”, s. 15-16.

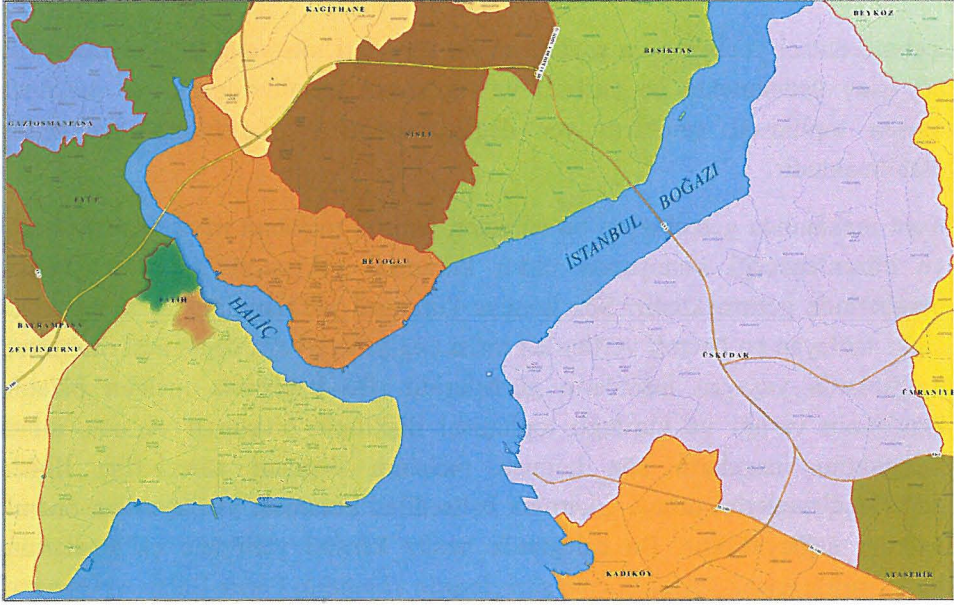
¹⁴ Ergün, “*Gentrification* kuramlarının İstanbul’a uygulanabilirliği”, s. 17.

¹⁵ Korkut Tuna, “Disiplinlerarası Şehir Çalışmaları Sempozyumu Açılış Konuşması” *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 9. Sayı, 2004, s. 7.

¹⁶ Uzun, “İstanbul’da seçkinleştirme (gentrification): Örnekler ve seçkinleştirme kuramları çerçevesinde bir değerlendirme”, s. 36.

içeren kentsel yenileme ve *soylulaştırma* süreçleri nihayetinde modernleştirici bir işlev üstlenmekte ve tarihsel ve toplumsal koşullar içerisinde mekânda oluşan toplumsal sınıfların yer değiştirmesine ve farklılaşmasına neden olabilmektedir.

Kent mekânında gerçekleşen bu süreçler, kentsel mekânın nasıl değiştirileceği ve düzenleneceği konusunda farklı kuramsal yaklaşımları ve tartışmaları beraberinde getirmektedir. Söz konusu kuramsal yaklaşımlara ve tartışmalara katkı sağlayan en önemli verilerden birisi değişen ve/veya değişmesi muhtemel mekânlarda yaşayan insanların görüşleridir. Bu bağlamda mekânı bizatihi kendisinin varlığı ve kurduğu toplumsal ilişkilerle oluşturan ve ona anlam kazandıran insanların söz konusu mekânın değişim süreçlerine ilişkin değerlendirmelerini ortaya çıkarmak bahsedilen kuramsal yaklaşımlara önemli katkılar sağlayacaktır. Bu çalışmada henüz kentsel yenileme çalışmalarının başlamadığı ancak *soylulaştırma* süreçlerinin yaşandığı Fener-Balat-Ayvansaray semtleri odağa alınarak burada yaşayan insanların özellikle kentsel yenileme çalışmalarına bakışları *soylulaştırma* ile ilişkili bir biçimde ele alınacaktır. Bu çerçevede şimdiye kadar daha ziyade soylulaştırma sürecini yaşamış, ancak 2009 yılında Fatih Belediyesi (İstanbul) tarafından yenileme alanı ilan edilen Fener-Balat-Ayvansaray bölgesi sakinlerinin yaşadıkları mekâna (konut ve mahalle) ilişkin sorunları, bu mekânların yenilemeye ihtiyacı olup olmadığı ve kentsel yenilemenin nasıl gerçekleşmesi gerektiği konularına ilişkin düşünceleri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Harita 1: Fatih İlçesinin İstanbul'daki Konumu ve Fatih İlçesinde Mahalle Sınırlarının Değişiminden Sonra Ayvansaray ve Balat Mahalleri¹⁷

Tarihi Arka Plan: Fener-Balat-Ayvansaray'da Bitmeyen Değişim

Haliç'in güney kıyılarında, İstanbul'un Fatih ilçesinde yer alan Fener-Balat-Ayvansaray semtleri Fatih'in merkezine yakın olmakla birlikte geçmişten bugüne ticaret merkezi olma özelliğini sürdüren Eminönü'ne de oldukça yakındır. Diğer taraftan Haliç sahilinde yer alan bu bölgenin karşı kıyıda kalan Hasköy, Kasımpaşa gibi yerleşimlerle de sıkı ilişki içerisinde olduğu söylenebilir. Merkezi ulaşım akslarına yakın olan bölge Eyüp ve Alibeyköy üzerinden TEM otoyoluna, Ayvansaray ve Eyüp arasından geçen Haliç Köprüsü ile E-5 karayoluna, Atatürk Köprüsü ile Taksim-Yeni Kapı yoluna bağlanabilmektedir.

Tarihi Yarımada'nın Haliç kıyılarında yer alan ve şehirle çok yönlü bir bağlantısı olan bu bölge sürekli bir değişim içerisinde. Tarih boyunca limanların bulunduğu Haliç'in Tarihi Yarımada kıyısında yer alan bu semtler, 1980 öncesinde sadece bölgenin değil İstanbul'un ticaret ve kültür merkeziydi.

¹⁷ İstanbul Büyükşehir Belediyesi Harita Müdürlüğü, 2009, <http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/SitelImages/Haber/nisan2009/04052009idarisisinirharitasi.jpg>, 22 Mayıs 2010'da girildi.

Bölgenin sahip olduğu doğal güzellikler, konut ve sanayi yerleşimine uygun olması ve kent yönetimine yakın olması çok canlı bir iktisadi hayatın sürmesine olanak sağlıyordu. Ancak 1980'den itibaren bölgenin iktisadi gücünün azalmasına paralel olarak kentte üstlendiği farklı rollerin öneminin giderek azaldığı söylenebilir. Farklı dönemlerde gerçekleşen nüfus hareketleri, sanayinin kurulması ve ardından desantralizasyonu ve uygulanan dönüşüm projeleri yaşanan bu değişimin nedenleri arasında sayılabilir.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında sanayi bölgesi olan Haliç kıyıları 1970'li yıllardan itibaren bu özelliğini kaybetmeye başlamıştır. 1980'li yılların ortasında gerçekleştirilen Haliç projesiyle birlikte bölgede az sayıda küçük imalat sanayi dışında sanayi kuruluşu kalmamıştır. Bu bağlamda önce taşıdığı iş potansiyeli nedeniyle yoğun göç alırken, ardından yaşanan değişim nedeniyle bölgenin nüfusu azalmıştır. Diğer taraftan bölge iktisadi olarak durgunlaşırken, İstanbul'a gelen yeni nüfusa da ev sahipliği yapmaya başlamıştır. Bu yeni nüfusun neredeyse tamamına yakını yoksul aile ve bireylerden oluşmaktadır. Dolayısıyla sanayinin desantralizasyonu bölgenin iktisadi, sosyal ve kültürel yaşamında önemli değişikliklere neden olmuştur.

Diğer taraftan 19. yüzyıldan itibaren bölge nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan azınlıkların yeni oluşmaya başlayan Nişantaşı, Şişli gibi modern yerleşim yerlerine veya Boğaziçi'ndeki yerleşimlere taşındığı görülmektedir. Ayrıca 1948 yılında İsrail'in kurulması Musevilerin, 6-7 Eylül olaylarında ve 1974 yılındaki Kıbrıs Barış Harekati'nda Rumların ayrılması sonucunda Haliç'teki azınlıklık nüfusu azalmıştır.¹⁸

Bölgenin iktisadi yapısındaki değişimler ve nüfus hareketleri neticesinde iktisadi, kültürel ve sosyal açıdan belirgin bir farklılaşma yaşanmış, bölge daha çok İstanbul'a yeni gelen alt sosyo-ekonomik gruplar tarafından tercih edilmeye başlanmıştır. 1980'li yılların ortasında bölgede yapılan düzenlemelerin ardından buranın sit alanı ilan edilmesi ve inşaat ve yatırımlar yapılmaması¹⁹ iktisadi yaşama önemli etkilerde bulunmuştur. Bu bağlamda işsizliğin yoğun olarak yaşandığı bölgede esnaflar ve bazı küçük atölyeler varlıklarını sürdüremez hale gelmişlerdir. Konutların ve çevrenin iyileştirilmesi önündeki engellerin, bölgenin giderek yoksullaşmasına neden olduğu söylenebilir.

¹⁸ Nilüfer Narlı, "Tecride uğrayan bir bölgede yaşayan ailelerin soylulaştırma projesine yaklaşımı: Balat-Fener vaka çalışması", D. Behar ve T. İslam (derl.), *İstanbul'da Soylulaştırma*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, s. 118-121.

¹⁹ Narlı, "Tecride uğrayan bir bölgede yaşayan ailelerin soylulaştırma projesine yaklaşımı: Balat-Fener vaka çalışması", s. 118.

Yenileme ve Soylulaştırma Süreçlerine Fener-Balat-Ayvansaray'dan Bakmak

Fener-Balat-Ayvansaray semtlerinde yaşayanların. *yenilemeye* ilişkin düşünceleri *soylulaştırma* ile ilişkili bir biçimde ele alınmıştır. Bu çerçevede burada yaşayanların görüşleri sırasıyla şu başlıklar altında gruplandırılmış ve değerlendirilmiştir: (1) Semte ve binalara ilişkin sorunlar, (2) yenilemeye ihtiyaç olup olmadığı konusundaki düşünceler, (3) yenileme projelerinin uygulandığı ve soylulaştırma sürecinin yaşandığı semtlere ilişkin düşünceler, (4) soylulaştırmaya ilişkin düşünceler.

Her Şey Güzel Olacak! Peki, Ne Zaman?

Fener-Balat-Ayvansaray bölgesinde kentsel dönüşüme ve *soylulaştırma* süreçlerine nasıl bakıldığını, İstanbul'un diğer bölgelerinde gerçekleşen benzer çalışmaların nasıl değerlendirildiğini görmek ve bunlarla ilgili söylenenleri anlamlandırmak için burada yaşayan insanların konutlarına ve semtlerine dair ne tür sorunları olduğu üzerinde durmak gerekmektedir. Bu çerçevede semtte yaşayanlara hangi konularda sorun yaşadıkları ve nelere ihtiyaç duydukları sorulmuştur.

1980'li yılların ortasından itibaren burada yaşayan insanların gündeminde olan 'düzenleme ve güzelleştirme' hala sıkça ele alınan konular arasında yer alıyor. Temizlenen Haliç burada yaşayanlara rahat bir nefes aldırmasına rağmen desantralize edilen sanayinin bıraktığı boşluk gün geçtikçe daha yakından hissedilmektedir. Araştırmaya katılan kişilerin neredeyse tamamı yirmi beş yıldır bölgenin adeta yok sayıldığı fikrinde birleşmektedir. Yerel seçimler öncesinde sorunların çözüleceği haberini alsalar da sorunların *yine* çözülemeyeceği ifade edilmektedir. Zira katılımcılara göre her projede yetkililer "her şey güzel olacak" demekte ancak sorunlar çözülmemektedir.

Bölgede yaşayanlara uzun bir müddettir çözülmesini bekledikleri sorunların neler olduğu sorulduğunda önceliği binaların "bakımsız" ve "güçsüz" olması almaktadır. Katılımcıların önemli bir kısmına göre bu durumun temel nedeni evlere "çivi" bile çaktırılmamasıdır:

“Konutlarımıza çivi çakamıyoruz.” [04, Esnaf, E, B. Karadeniz, DS]

“Binaları tamir etmek zor... Çünkü devlet işi kilitledi. İmar almak dert, aslına uygun olacak, yıkıp yapamıyorsun, yenilik lazım, bina harabe, neyini yenileyeceksin. İşin içinde UNESCO, Vakıflar ve Belediye var.” [01, Esnaf, E, D. Anadolu, ES, DS]

“Evet, düşündük. Bize niçin vermediler, planlarımız var dediler. Siz dokunmayın 5000 ölçekli plan yaptık dediler. Yine gittik, yine izin vermediler. Kültür merkezi yapacaklarını söylediler. Herhalde istimlâk edecekler.” [05, Esnaf, E, B. Göçmeni, VK, ES]

Konutları her geçen gün daha da güçsüzleşen katılımcılara göre, Anıtlar Kurulu başta olmak üzere kamu kurumları bu süreçten sorumludur. Belediyenin söz konusu kamu kurumları içerisinde katılımcılar için farklı bir konumu olduğu söylenebilir. Zira katılımcılara göre belediyelerin çöz(e)mediği çok sayıda alt ve üst yapı sorunları bulunmaktadır. Bunların başında yollar, kaldırımlar, enerji hatları ve atık sistemleri gelmektedir:

“Balat’a hiçbir hizmet yok. (neden?) Varoş, gecekondu olması, buradaki insanların haklarını savunamamaları, kültür düzeylerinin düşük olması nedeniyle hiçbir hizmet yapan yok buraya.” [13, Sakin, E, Marmara, ES]

Yollar dar, alt yapısı yok, kablolar çürük, yollar bozuk, binalar eski, yıkılacak vaziyette.” [06, Esnaf, E, D. Karadeniz, DK, EK]

Günün ihtiyaçlarını karşılayamayan binalar nedeniyle bölge hem İstanbul’un diğer kısımlarında yaşayanlar tarafından tercih edilmemiş hem de burada yaşayan insanlar yeni yerleşim alanlarını tercih etmeye başlamışlardır. Balat’ta doğmuş, yıllardır burada esnaflık yapan ve evi olmasına rağmen buradan ayrılan bir katılımcının ifadesiyle *konutlar eskimiş, insanlar gitmiştir* [05, Esnaf, E, B. Göçmeni, VK, ES].

1985’te yapılan yıkımlar bölgedeki birçok sorunun başladığı tarih olarak katılımcılar tarafından sıkça dile getirilmektedir. Bu yıkımların akabinde iş alanlarının daralması, buna karşılık kamu yatırımlarının yapılmaması ve bireysel yatırımların engellenmesi bölgedeki işsizliği artıran önemli nedenler arasında gösterilmektedir. Bölgenin en önemli sorununun işsizlik ve dolayısıyla yoksulluk olduğu katılımcıların neredeyse tamamının ortak görüşüdür:

“İşsizlik buranın en önemli sıkıntısıdır. Balat’ın fakiri çok.” [06, Esnaf, E, D. Karadeniz, DK, EK]

“İşsizlik ve fakirlik olunca, esnafın da işi olmuyor.” [01, Esnaf, E, D. Anadolu, ES, DS]

“Alt tabaka insanı (yoksul) çok, orta tabaka ise yok. Sanayinin gitmesinden sonra orta tabaka alt tabaka oldu.” [09, Esnaf, E, B. Karadeniz, DS]

“En büyük sorun geçim sıkıntısı” [18, İşçi, K, Marmara, EK]

“İş alanı sur dışına kaydı, kazanç getirecek bir şey yok.” [29, Esnaf, E, D. Anadolu]

Bahsedildiği üzere, konutlara ilişkin düzenlemeler yapılmaması ve bu nedenle konutların yeni ihtiyaçları karşılayamaması neticesinde bölgede yaşayan birçok ev sahibi İstanbul'un farklı semtlerinde yaşamayı tercih etmiştir. Boşalan ve fiziksel koşulları sürekli kötüye giden evler, düşük gelirli yoksul aileler tarafından tercih edilmektedir. İşsizliğin yaygın olduğu bölgeye yoksul ailelerin yerleşmesi daha yaygın yoksullaşmayı beraberinde getirmektedir. Katılımcılara göre, bu durum, daha önce heterojen bir yapıya sahip bölgenin giderek homojenleşmesine neden olmaktadır. Homojen bir semtten ziyade heterojen bir semt tasavvur eden katılımcılara göre, yetkililer bölgede onarım yapacak bireysel girişimleri engellemekle ve yeterli hizmeti götürmemekle bölgenin sahip olduğu “kıvam”ın kaybolmasına neden olmuşlardır.

Birbirinden farklı güvenlik algılarına sahip olan katılımcılar farklı düzeylerde de olsa bazı güvenlik sorunlarının yaşandığını ifade etmiştir. Katılımcılara göre işsizlik ve yoksulluk gibi nedenlerden ötürü uyuşturucu satışı, hırsızlık, gasp ve benzeri yasa dışı olaylar yaşanmakta ve bu durumdan en çok bölgenin çocukları ve gençleri etkilenirken yetişkinler de gece geç saatlerde semtte dolaşmaktan tedirgin olmaktadır:

“Güvenlik konusunda ciddi bir sorun var. Uyuşturucu, hap, esrar kim satar, herkes biliyor, polis de biliyor. Burada yoksulluk var, o yüzden burada örgütlenebiliyorlar.” [11, STK Yöneticisi, E, D. Karadeniz, EK]

“Sorunumuz yok. Sadece esrar, uyuşturucu sorunu var. Ne kadar çakal varsa burada. Çocuklar için tehlike...” [07, Sakin, E, B. Karadeniz, ES]

“Hırsızlık olayları çok oluyor.” [28, Esnaf, E, D. Karadeniz, DS]

“Çok ciddi olaylar olmuyor ama 7-8'den sonra dışarı çıkamıyoruz.” [03, Sakin, E, G. Anadolu, ES]

Güvenlikle ilgili sıkıntıları olmasına rağmen katılımcılar buradaki sorunların İstanbul'un herhangi bir semtinde de olabileceği görüşündedir. Zira katılımcılar bu türden güvenlik sorunlarının nedeni olarak semtteki fiziksel koşulları değil, daha önce bulunan karakolun kaldırılmasını ve emniyet güçlerinin yeterli çalışmaları yapmamasını göstermektedir. Diğer bir deyişle katılımcılar güvenlik sorununun emniyet güçleri tarafından kolaylıkla önenebileceği kanaatini taşımaktadırlar:

“Ümraniye kadar tehlikeli değil, ufak tefek sıkıntılar var.” [02, Esnaf, E, D. Anadolu, VK]

“Eskiden karakol vardı, bir huzur sağlanıyordu, şimdi yok. Başiboş kalmış bir semt özelliği var.” [10, Esnaf, E, B. Karadeniz, DS]

Çocuklar için yeterli oyun alanı olmaması, caddede neredeyse her gün trafik olması, sinema, tiyatro gibi kültürel mekânların bulunmaması; aile ilişkilerinin zayıf olması, yoğun göçün olması, kadın danışma merkezlerinin, gençlere yönelik eğitim projelerinin olmaması, kaliteli eğitimcilerin bulunmaması ve komşuluk ilişkilerinin hep hemşeriler arasında olması katılımcıların bölgeye ilişkin değindikleri diğer sorunlardır.

Binalar Yenilenmeli: ‘Orijinal’ Mekânsal ve Sosyal Doku

Bölgede yer alan binaların yenilenmesine ihtiyaç olduğu konusunda birleşen katılımcılar, bazı binaların cephelerinde bir kısmının içyapılarında önemli sayılabilecek zayıflıkların olduğunu belirtmektedirler. Ancak katılımcılar hem yenilenmeye farklı bir anlam yüklemekte hem *yenilemenin* nasıl gerçekleştirileceği konusunda farklı değerlendirmelere sahip bulunmaktadır.

Katılımcılara “Yenilemeden neyi kastediyorsunuz?”, “Yenileme size göre nasıl gerçekleştirilmelidir?” sorusu yöneltildiğinde, katılımcıların önemli bir kısmı binaların “orijinaline uygun olarak”, “yıkılıp yapılmadan (onarımını ve rehabilitasyonunu kastederek)” [02, Esnaf, E, D. Anadolu, VK]; “kendi öz duruşlarını bozmadan”, “tarihsel özellikleri kaybedilmeden” [10, Esnaf, E, B. Karadeniz, DS]; “restore edilerek” [09, Esnaf, E, B. Karadeniz, DS], “tamir edilerek” [31, Sakin, E, B. Karadeniz]; “eski şekli nasılsa o şekilde” [16, Esnaf, K, B. Karadeniz, DS] yenilenmesi gerektiğini düşünmektedir. Diğer bir deyişle katılımcılar yıkıp yapmadan yapılacak onarımların binalar için yeterli olacağı kanaatinde-dir.

Bölgede yer alan gecekonduların ve tamiri imkânsız olan binaların tümüyle yıkılması gerektiğini düşünen katılımcılara göre, binaların yıkılmasının ardından yeni inşa edilecek binaların bölgenin tarihi dokusunu yansıtacak bir biçimde ve orijinaline sadık kalınarak yapılması gerekmektedir:

“Evet, greyder girsin gecekondular temizlensin, tarihi yapılar korunsun.” [13, Sakin, E, Marmara, ES]

“Kesinlikle yapılmalı, evler restore edilecek durumda değil. Yıkılıp ‘aynı şekilde’ yapılması lazım.” [30, Sakin, E, D. Karadeniz]

Mimari dokunun orijinaline sadık bir biçimde yenilenmesinin yanı sıra katılımcıların önemli bir kısmı bölgede yaşayan insanların buradan ayrılmaması ve/veya ayrılmaya zorlanmaması görüşündedirler. Bölgede yaşayan insanların varlığını tehlikede gören katılımcılara göre, ne olursa olsun insanlar mağdur edilmemeli ve sosyal doku da korunmalıdır. Hatta katılımcılara göre yenileme nasıl yapılırsa yapılsın insanların burada kalması gerekmektedir:

“İnsanlarımız kalsın, gerisi tamamen yenilensin.” [04, Esnaf, E, B. Karadeniz, DS]

“Yenilensin ama buradan insanlar gitmesin” [04, Esnaf, E, B. Karadeniz, DS]

“İnsansız bir restorasyona karşıyız... Yenilenmeli, insan faktörü unutulmadan. Buradaki insanın cebinden para çıkmadan...” [11, STK Yöneticisi, E, D. Karadeniz, EK]

Katılımcıların bir kısmı ise yenilemenin bizatihi mülk sahipleri tarafından gerçekleştirilmesi gerektiği, yeterli finansal kaynakları olmayan mülk sahiplerine de kamunun destek sağlamasının zorunlu olduğu görüşündedir. Kamunun kredi desteklerinin, uzun vadeli, faizsiz ve küçük taksitler halinde ödenebilen bir yapıda olması katılımcılar tarafından vurgulanmıştır:

“Kişiler kendileri yapabilir, ama yaptıramayacak olanlar da var.” [10, Esnaf, E, B. Karadeniz, DS]

“Yenilemeye ihtiyaç var, projeyi bize versinler yapabilirsek yapalım. Yapamıyorsam kredi versinler ona göre yapalım.” [15, Esnaf, E, B. Karadeniz, DS]

“Oturaneların kendileri yapamaz. Belediyenin, devletin destek vermesi lazım...” [30, Sakin, E, D. Karadeniz]

“Kesin ihtiyaç var. Kredi verilebilirdi. %0 faizle kredi verilse insanlar kendileri yeniler. Yerel yönetimin sermaye gibi davranması buradaki insanları üzüyor.” [11, STK Yöneticisi, E, D. Karadeniz, EK]

“Bize kredi versinler biz yapalım. Kira öder gibi kredi ödeyelim.” [25, Esnaf, E, Akdeniz, DS]

Binaların yenilenmesi ihtiyacında olduğu gibi semtin bütünsel bir şekilde yenilenmesi konusunda da katılımcıların neredeyse tamamı mutabıktır. Zira katılımcılara göre bölge çok uzun yıllardır temel alt yapı hizmetlerinden mahrum bırakılmıştır. Binaların yenilenmesi konusuna katılımcılar tarafından

düşülen şerh semt için de geçerlidir: Gecekondu ve tamiri mümkün olmayan binalar yıkılarak tarihi ve sosyal dokuya uygun yeni binalar yapılmalı, diğer tarihsel değeri olan binalar ise tarihi orijinalliğine uygun olarak ve ayrı (her bina ayrı ayrı, binalar içeriden birleştirilmeden) restore edilmelidir:

“Tarihi binaların orijinal olarak korunması gerekiyor. Özelliği olmayan binaların yıkılıp yeniden yapılması gerekiyor. Çünkü UNESCO benim binayı yaptı, karşıdakini yapmadı. Benim binam güzel, onunki metruk bir halde. Yani çarşının havası değişmedi. Dolayısıyla hepsini birden yapmak lazım” [05, Esnaf, E, B. Göçmeni, VK, ES]

“Evet ama tarihsel özelliği korunarak hepsi yapılabilir. Alt yapısının da elden geçmesi lazım. Belediye-devlet işbirliği lazım. Belediyenin bu işe bütçesi yetmez, ortaklaşa bir şey olur. Ancak bu işin kimse mağdur edilmeden yapılması lazım.” [10, Esnaf, E, B. Karadeniz, DS]

“Her bir bina ayrı ayrı yapılmalı. Çünkü hepsinin ayrı özelliği var. Ama apartmanlar kaldırılсын ve yenileme yapılısın, tarihi özelliği olan binalar yapılısın.”

Katılımcılar mekânsal dokudan öncelikli olarak insanların korunması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu çerçevede katılımcılar insanların burada kalmasını, esnafa ve oturanlara zarar verilmemesini, halkın mağdur edilmemesini, fakir zümrenin ezilmemesini, burada ikamet edenlerin mallarının kendilerine bırakılmasını, fakirlerin dışlanıp bölgeye zenginlerin yerleştirilmemesini istemektedirler.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu yenileme çalışmaları sırasında binaların tarihi özelliğinin korunması gerektiğini düşünmekte, yıkmadan restore edilmesini, kaçak yapıların yıkılmasını ancak tarihi binalara dokunulmamasını, mahalle tarzı bozulmadan bir tadilat yapılmasını, sokak ölçeğinde gerçekleştirilmesini, tarihi belgelerden binaların inceliklerinin ortaya çıkarılmasını, aslına uygun ve orijinal malzemelerin kullanılmasını ve tamiratlarda özel ekiplerin çalışmasını beklemektedirler.

Katılımcılara göre yenileme çalışmaları kapsamında alt yapı yenilenmeli, çevre düzenlemesi yapılmalı, yollar/sokaklar düzenlenerek trafik rahatlatılmalı, sokaklar geniş ve sokaklardaki ışıklar daha iyi olmalı, eğitim kurumlarının imkânları artırılmalı, parklar ve bahçeler daha düzenli hale getirilmeli ve güvenlikleri sağlanmalı, caddelere orijinal taşlar döşenmeli ve Arnavut kaldırımı şeklinde yapılmalıdır.

Sosyal ve ekonomik alanda ise, katılımcılara göre esnafın ihtiyaçları giderilmeli, esnafın yenilemeye ayak uydurabilmesi sağlanmalı (destek ve güçlendirme

çalışmaları), sosyal hayat merkeze alınmalı, gençlerin gidebileceği mekânlar yapılmalı ve bölgede yaşayan çocuklara yönelik politikalar geliştirilmelidir.

Yenilemenin mülk sahipleri tarafından yapılması görüşünde olan katılımcılara göre bütünsel bir yenileme ancak devlet tarafından organize edilebilir. Diğer taraftan bazı katılımcılar ise devletin bu kadar büyük bir alanda yenilemeyi gerçekleştirebilecek imkânlarının olmadığını ve devletin yenileme amacıyla girdiği yerleri “karıştırdığını” düşünmektedir:

“Evet, ama halk kendisi yapsın. Halka destek olarak kredi veya borç verilebilir. Ama devlet girdi mi oraya işler karışıyor.” [19, Sakin, K, D. Karadeniz, ES]

Bölgenin uzun yıllardır kendini yenileyememesi zaman içerisinde farklı sorunların yaşanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda hem fiziksel alt yapı hem ekonomik, sosyal ve kültürel sorunları hâlihazırda varlığını sürdürmektedir. Katılımcılar bu sebepten dolayı yenileme çalışmalarının niteliği ne olursa olsun bölgenin eski halinden çok daha iyi bir duruma kavuşacağı konusunda neredeyse hem fikirdir. Katılımcılara göre, bölgenin yenilenmesi bahsedilen sorunların önüne geçecek, mülklerin değerleri artacak ve buna bağlı olarak sosyal, ekonomik ve kültürel yapı değişecek, mülk sahiplerinin ve esnafın kazançları artacaktır:

“Güzel olacak, evlerin fiyatları artacak. Mülk sahiplerinin işine gelecek. Esnafın işine gelecek.” [02, Esnaf, E, D. Anadolu, VK]

“Esnaf için daha güzel olur. Lüks ve temiz olursa para kazanırlar.” [03, Sakin, E, G. Anadolu, ES]

Katılımcılar uzun yıllardır bölgenin gerek fiziki gerekse ekonomik şartlarında iyileştirme yapılmadığı için yapılacak küçük çalışmaların bile semtlerde olumlu bir değişimi oluşturacağını düşünmekle birlikte yenileme sonrasında kiracıların ayrılmak zorunda bırakılacağını ve bunun mevcut mahalle iklimini olumsuz yönde etkileyeceğini düşünmektedir. Katılımcılara göre olası yenileme projesinde mülk sahipleriyle ve kiracısıyla bir bütün halinde burada yaşayan insanların korunması gerekmektedir. Hatta katılımcıların birinci önceliği hâlihazırda burada yaşayan insanların yerinden edilmemesidir. Bu bağlamda katılımcılara göre yenileme “Nasıl yapılırsa yapılsın halksızlaştırılmasın.” [27, Sakin, E, D. Anadolu, EK]. Bu çerçeveden hareketle katılımcıların önem verdikleri konuların başında *barınma ve mülkiyet hakkının* korunması geldiği söylenebilir.

Yenileme sürecine giren semtlerin geleceğine ilişkin kararlarda burada yaşayan insanların görüşlerine başvurulması gerektiği katılımcıların neredeyse tamamı tarafından sıkça vurgulanmıştır. Yetkililer tarafından görüşleri alınmaması halinde örgütlü (dernek, platform vb.) bir biçimde mücadele edilmesi gerektiğini ifade eden katılımcıların yanı sıra, yenileme süreçlerine güçleri yetmeyeceğinden dolayı etkide bulunamayacakları kanaatinde olan katılımcılar da vardır. Yenileme süreçlerinde bölgede yaşayan insanların fikirlerinin alınmasının yanı sıra süreç devam ederken devamlı olarak bilgilendirme yapılması, açık ve şeffaf olunması yetkililerden beklenen hususlardır. Bir katılımcıya göre, nasıl bir yenileme projesi yapılırsa yapılsın halka rağmen hayata geçirilmemelidir, zira bölgede gerçekten iyi bir şey yapılacaksa buradaki kimse karşı çıkmayacaktır [27, Sakin, E, D. Anadolu, EK].

Örneklerden Ders Almak: Diğer Yenileme ve Soylulaştırma Süreçlerine İlişkin Düşünceler

Bölgede yaşayanların yenileme projelerine ve *soylulaştırma* süreçlerine ilişkin algılarını daha net bir biçimde ortaya çıkarabilmek amacıyla farklı örnekliklerle ilgili düşünceleri sorulmuştur. Katılımcılar tarafından en çok atıfta bulunulan bölgeler Sulukule, Tarlabası, Cihangir ve Ortaköy'dür. Katılımcılar yenileme örneği olarak Cihangir'i, mücadele örneği olarak Tarlabası'nı, istenmeyen sonuç olarak Ortaköy'ü göstermişler ve Sulukule ile kendi semtlerini büyük ölçüde ayrı tutmaya çalışmışlardır. Katılımcıların diğer yenileme ve soylulaştırma süreçlerine ilişkin düşüncelerinin detaylarını ele almadan önce söz konu örnekliklere kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Ortaköy'de soylulaştırma 1980'lerde konut rehabilitasyonu olarak başlarken, 1992'den sonra ilçe belediyesinin Ortaköy Meydanı düzenlemesi soylulaştırmanın farklı bir biçimde sürmesine neden olmuştur. Bu düzenlemenin ardından bölgede bar, diskotek, kafe vb. eğlence mekânlarının sayının artması konut yaşamını olumsuz bir biçimde etkilemiş ve nihayetinde soylulaştırıcıların bölgeyi terk etmesine neden olmuştur. *Cihangir'de* ise konutsal soylulaştırma gerçekleşmiş, 1990'ların ortasından sonra konut fiyatları artmış ve mahalle üst-orta sınıfın ikamet ettiği bir bölgeye dönüşmüştür.²⁴

²⁴ Tolga İslam, "Merkezin dışında: İstanbul'da soylulaştırma", D. Behar ve T. İslam (derl.), *İstanbul'da Soylulaştırma*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, s. 52-54.

Sulukule ve Tarlabası'nın konumu diğer yukarıda bahsedilen örneklerden daha farklıdır. Zira burada belediye öncülüğünde söz konusu bölgelerin bütünsel bir biçimde yenileme projeleri ile dönüşümü planlanmaktadır. Bu yenileme projesi kapsamında Sulukule'de yaşayanlara belediye tarafından iki tercih sunulmuştur. Bunlardan ilki mülk sahiplerinin konutların yenilenme maliyetlerini karşılamaları durumunda ikametlerini sürdürmeleri, ikincisi ise sosyal konutlara daha düşük ödemelerle taşınma imkânıdır. Sulukule'de yaşayanlar bu tercihlerden ilkinе yönelik olarak “neden evler bizimken ücret ödeyelim” derken, ikincisinin olması durumunda ise taşınılacak olan sosyal konutların hâlihazırda sürdürdükleri “komşuluk ilişkilerini ve hayat tarzını” sonlandıracağını düşünmektedirler.²⁵ Hâlihazırda Sulukule'de mevcut yapıların önemli bir kısmı yıkılmıştır. Bölgede yaşayanlar ise sosyal ya da geçici konutlarda ikamet etmektedir. Sosyal konutlara gidenlerin önemli bir kısmı ise uyum sağlayamadığı için bu konutlardan ayrılarak Sulukule ve/veya çevresinde ikamet etmeye başlamıştır. Benzer bir yenileme projesinin uygulanacağı Tarlabası semtinde ise yukarıda bahsedilen süreçler daha yavaş işlemiştir. Zira yenileme projesine karşı burada yaşayanlar yasal ve toplumsal mücadele içerisine girmişler, yenileme projesinin uygulanmasını durdurmaya çalışmışlar ve nihayetinde belirli ölçüde başarılı olmuşlardır. 2007 yılında hazırlanan yenileme projesi kapsamındaki bina yıkımları ve sökümleri gibi fiili çalışmalar 2010 yılının yaz aylarında başlamıştır.

Görüldüğü gibi her bir örneklik kendi içerisinde farklı özelliklere ve süreçlere sahiptir. Katılımcılar ise kendi konumlarından hareketle bu özellikleri değerlendirmişlerdir. Bu bağlamda yenilemenin korunarak yapılmasını ve bunun için Cihangir'in iyi bir örnek oluşturduğunu düşünen katılımcılar bulunmaktadır:

“Cihangir korunarak yenilendi, aynıysa burada yapılabilir.” [30, Sakin, E, D. Karadeniz]

“Cihangir örneği gibi olabilir. Sulukule'de sıradan yapılanma var, hep gecekondular gibi, buradan çok farklı.” [31, Sakin, E, B. Karadeniz]

Yenilemeye karşı geliştirilen muhalefette Tarlabası'nı örnek alan katılımcılar oradaki mücadeleyi takip ettiklerini ve onları örnek alarak çalıştıklarını ve “tıpkı Tarlabası'nda olduğu gibi projeyi durduracaklarını” ifade etmişlerdir:

²⁵ Semra Somersan ve Süheyla Kırca-Schroeder, “Resisting eviction: Sulukule Roma in Search of Right to Space and Place” *Anthropology of East Europe Review*, Volume 25, No. 2, 2007, 96-107.

“Evet, Tarlabası’nı takip ediyorum. Orada da bir şey yapamıyorlar. Ne oldu, iptal oldu. Orayı örnek alıyoruz. Mücadele veriyoruz. Onlar gibi olacak.” [07, Sakin, E, B. Karadeniz, ES]

“Tarlabası’nda mahkeme sürecinden dolayı belediye geri adım atmış, halka destek veriliyormuş”. [09, Esnaf, E, B. Karadeniz, DS]

“Benzer bir karşı çıkışı biz burada yapmaya çalışıyoruz.” [11, STK Yöneticisi, E, D. Karadeniz, EK]

“Tarlabası’ndakiler de mahkemeye vermişler, kazanmışlar ve projeyi durdurmuşlar. Tarlabası’nı örnek alıyoruz.” [16, Esnaf, K, B. Karadeniz, DS]

Cihangir ve Tarlabası çeşitli açılardan örnek alınırken bölgenin “Sulukule olmadı” ve “Ortaköyleşmemesi gerektiği” sıkça vurgulanmaktadır. Zira Ortaköy bir eğlence merkezi olduğundan artık Ortaköylüler burada yaşamamaktadır. Eğer Fener-Balat-Ayvansaray bölgesinde de eğlence merkezleri, restoranlar, oteller olursa burada Fenerli, Balatlı, Ayvansaraylı kalamayacaktır:

“Ortaköy’de Ortaköylü yok, Soğuk Çeşme’de de Soğuk Çeşmeli yok” [04, Esnaf, E, B. Karadeniz, DS]

Katılımcılara göre ekonomik, sosyal ve kültürel yapısı ve tarihi arka planı farklı olan Sulukule ve Fener-Balat-Ayvansaray bölgesinin yenileme projeleri karşısındaki konumları aynı değildir. Katılımcıların kendi bölgelerini Sulukule’den bütünüyle ayıştırmalarının nedenlerinin başında Sulukule’yi uyuşturucu, fuhuş, hırsızlık vb. olaylar nedeniyle *pis ve tehlikeli* olarak tanımlamaları gelmektedir. Zira katılımcıların önemli bir kısmı farklı örnekliklere değinirken daha çok olumlu yanları ön plana çıkartmaya çalışırken, Sulukule söz konusu olduğunda olumsuz taraflar üzerinden kendi bölgelerini oradan farklılaştırmaya ve özgünleştirmeye çalışmaktadırlar. Katılımcıların söz konusu farklılıklardan hareket ederek kendilerini özgünleştirmeleri Sulukule örneğinde gerçekleştirilen uygulamaların *meşruiyetini* sorgulamalarına neden olduğu söylenebilir.²⁶ Katılımcıların Sulukule ile ilgili değerlendirmelerini bu bağlamda değerlendirmek gerekmektedir. Zira katılımcılara göre Fener-Balat-

²⁶ Kentsel yenileme süreçlerinde bölgede yaşayanların kendilerini farklı ekonomik, sosyal ve kültürel gruplar karşısında nasıl konumlandıklarını görmek için bk.: Alev Erkilet, “ ‘Düzgün Aileler’ ‘Yeni Gelenler’e karşı: Korku siyaseti, tahliyeler ve kentsel ayrışma”, *Hece Dergisi*, yıl 13, sayı 150-151-152, 2009, s. 88-100. Söz konusu makalede mahalle içindeki karşıt konumlandırmalar ele alınsa da, bu değerlendirmeler kentsel yenileme süreciyle muhatap olan mahallelerin kendileri dışındaki mahalleri konumlandırma biçimlerine de ışık tutacaktır. Tanımlama ve özgünleştirme konusuyla ilgili olarak bk.: Ferhat Kentel, *Ehlileşmemek, Düzleşmemek, Direnmek*, İstanbul: Hayy Kitap, 2008, s. 202-208.

Ayvansaray bölgesinde çok farklı inanışlardan, kültürlerden ve milletlerden insanların yaşaması nedeniyle burası Sulukule gibi değerlendirilmemelidir:

“Sulukule Balat karşılaştırılmaz. Burası merkezdir, halk ve esnaf yapısı daha iyi.” [09, Esnaf, E, B. Karadeniz, DS]

“Sulukule tek milletti. O yüzden işleri kolaydı. Birkaç çeri başını ikna ettiler ve diğerleri bu insanları takip ettikleri için işleri kolaylaştı. Ama burada 99,5 millet yaşıyor. Burayı orasının yerine koyamazlar ve burada işleri çok daha zor olacak.” [20, Esnaf, K, Marmara, DK]

Görüldüğü gibi katılımcılar Sulukule'yi ekonomik, sosyal ve kültürel olarak bir bütün olarak tanımlarken kendi bölgelerini ayırtılmaktadır. Katılımcıların bir kısmı kendi bölgelerinde çok sayıda farklılığın bulunmasını bir güç olarak tanımlamakta, yenilemenin devlet tarafından rahat bir biçimde gerçekleştirilemeyeceğini düşünmektedirler. Fakat Sulukule'nin söz konusu güce sahip olmadığı için yenilemenin kolaylıkla gerçekleştirildiği kanaatinde dirler. Diğer taraftan katılımcılar mülkiyet durumunun farklılığına işaret ederek, kendi bölgelerinde yenileme projesinin gerçekleşmesinin güçlüğüne dikkat çekmektedir:

“Sulukule devletindi. O yüzden rahat oldu. Burada her şey daha farklı olacak.” [07, Sakin, E, B. Karadeniz, ES]

Katılımcılara göre Sulukule ve Fener-Balat-Ayvansaray bölgesinin bir ortak noktası bulunmaktadır. İnsanların toplu konutlara gönderilmesi durumunda tıpkı Sulukuleliler gibi mutsuz olup geri dönecekleri katılımcılar tarafından sıkça vurgulanmıştır:

“Sulukule'dekilerin Taşoluk'a gönderildiğini biliyoruz. Ben burada esnafım 35 senelik. İki sokak arkaya gittim orada işim tutacak mı? Burada oturanlara esnafa zor. UNESCO zamanında bile esnaf etkilendi, çünkü yol kapandı.” [08, Esnaf, E, B. Karadeniz, DS]

“Sulukule'dekiler gittikleri yerden geri döndüler. Oradan memnun kalmadılar. Evleri apartman oldu, ama uyum sağlamadılar.” [24, Sakin, K, D. Karadeniz, EK]

Soylulaştırma İçin Bir Çağrı: Semtle ve Semtteki Mevcut Kültürle Bütünleşmek

Son 3-4 yıldır semtte emlak alım satımlarının yoğunlaştığını ifade eden katılımcılara göre, bu alımları yapanlar daha çok; “eskiden oturanlar (yabancılar)”, “emlak işiyle uğraşanlar”, “gayrimüslimler”, “zengin sosyeteler”,

“sanatçılar”, “entelektüeller”, “gurbetçiler”, “avukat, doktor ve mühendis gibi profesyonel meslek sahibi olanlar”dır.

Binaların tekil olarak satın alınması ve yenilenmesini bölgenin fiziki, ekonomik ve sosyal yönlerini iyileştireceğini, zenginden zarar gelmeyeceğini, aksine zenginin gelmesinin halkın lehine olacağını düşünen katılımcılar süreci olumluymaktadırlar. Zira satın alınan binaların tarihi özelliklerine uygun bir biçimde yenilenmesi ve böylelikle bölgenin güzelleşmesi mümkün olmaktadır:

“Zenginden zarar gelmez, halkın yüzü gülecek, halkın lehine olur.” [02, Esnaf, E, D. Anadolu, VK]

“Bunlar güzel, değişik insanlar gelir. Biraz semt sosyal ve ekonomik olarak hareketlenir.” [08, Esnaf, E, B. Karadeniz, DS]

“Bireysel olarak alınanları olumlu değerlendiriyorum. Çünkü bir ekonomik girdi sağlıyorlar.” [09, Esnaf, E, B. Karadeniz, DS]

“İyi oluyor, semtteki insan kalitesi yükseliyor. Sanatçılar, mimarlar, yönetmenler ev satın alıyorlar.” [19, Sakin, K, D. Karadeniz, ES]

Bölgedeki bina alımlarının ve yenilemelerin bölge için iyi olduğunu düşünen katılımcıların önemli bir kısmı, alımların özellikle yabancılar tarafından sessizce yapılmasını bir tehdit olarak algılamaktadırlar. Alım-satım işlerinin “çok gizli” [04, Esnaf, E, B. Karadeniz, DS], [28, Esnaf, E, D. Karadeniz, DS] bir şekilde “aracılar üzerinden” [09, Esnaf, E, B. Karadeniz, DS] yapılması ve satın alınan binaların hâlihazırda yenilenmemesi [16, Esnaf, K, B. Karadeniz, DS] katılımcıların birçoğunda tedirginlik oluşturmaktadır.

Katılımcılara göre, bölgenin tercih edilmesinde iki temel sebep bulunmaktadır: Birincisi, alım yapan kişiler İstanbul’un en güzel yeri olan bölgenin ileride İstanbul’un en değerli semtlerinden biri olacağını [11, STK Yöneticisi, E, D. Karadeniz, EK] bildikleri ve içeriden duyum aldıkları [05, Esnaf, E, B. Göçmeni, VK, ES] için yatırım amaçlı [15, Esnaf, E, B. Karadeniz, DS] almakta ve nihayetinde buranın rantına [13, Sakin, E, Marmara, ES] erişebilmeyi hedeflemektedirler. İkinci olarak, katılımcılar alım yapanların önemli bir kısmının gayrimüslim olması nedeniyle gelecekte nüfusun ve mülklerin büyük bir çoğunluğunun bu kişilere geçebileceğini ve nihayetinde bu kişilerin patrikhaneyi de kullanarak özerklik talebinde bulunabileceğini ve bölgeyi bir Ekümenik merkez haline getirme planlarının olabileceğini iddia etmişlerdir. Katılımcılara göre, bu planın sessizce ve insanları ürkütmeden gerçekleştirilmesi nedeniyle satın alınan binalar hâlihazırda yenilenmemektedir.

Bölgedeki binaların satın alınarak yenilenmesinin bölgenin geleceği açısından iyi olacağını düşünmekle birlikte katılımcılar, alım yapan kişilerin bölgenin mevcut koşullarını değiştirecek farklı amaçlar taşımasını kaygı verici bulmakta ve bölgeye kim gelirse gelsin (yerli ya da yabancı) asıl olanın semtle ve semtteki mevcut kültürle [12, STK Yöneticisi, K, Akdeniz, EK] sorunsuz bir biçimde bütünleşmek olduğunu söylemektedir.

Sonuç

Fener- Balat-Ayvansaray bölgesinde yaşayan insanlar, mekânların ve buna bağlı olarak sosyal, ekonomik ve kültürel yapıların tarihsel ve toplumsal arka planından bağımsız bir biçimde *yenilenmesi* ve yaşayanların önemli bir kısmının yerinden edilmesi yerine rehabilitasyon ve/veya sıhhileştirme çalışmalarıyla burada yaşayan ve üreten insanlarla birlikte somut ve somut olmayan kültürel değerlerin korunması gerektiğini belirtmektedirler.

Binaların ve semtlerin yenilenmesi gerektiğinde mutabık olan katılımcılar, yenilemenin nasıl yapılacağı konusunda da benzer görüşlere sahiptirler: Konutlarda yaşayanların ve esnafların her ne olursa olsun yaşamlarına devam ettikleri, binaların ve semtin tarihi, mimari, kültürel özelliklerine ve günümüz ihtiyaçlarına uygun bir biçimde rehabilite edildiği/sıhhileştirildiği bir “yenileme”. Bu bağlamda yenileme projelerinin bütünsel bir yenileme yerine mimari ve sosyal dokunun her ikisini de sıhhileştirmeyi hedeflemesi gerektiği söylenebilir. Zira yalnızca mimari dokunun rehabilite edilmesi sonucunda burada yaşayanların yer değiştirmesi gerçekleşirse fiziksel ve sosyal olarak kendi içine kapalı alanlar oluşacaktır. Yenileme projelerinin kapalı ve korunaklı alanlar oluşturmak yerine toplumsal ilişkileri kolaylaştırıcı düzenlemeleri içermesinin daha iyi sonuçlar vereceği söylenebilir.

Yaklaşık yirmi beş yıldır onarımlara izin verilmemesi ve belediyenin yetersiz hizmetleri nedeniyle işsizliğin ve yoksulluğun arttığını ve güvensiz bir ortam oluştuğunu belirten katılımcılara göre, güvenliğin iyileştirilmesi için fiziksel müdahaleler yerine ekonomik ve sosyal tedbirler alınması gerekmektedir. Zira katılımcılara göre, bugün daha çok belediyenin/kamu kurumlarının bölgeyi

tanımlarken kullandığı “çöküntü bölgesi” tanımı eğer gerçekse²⁷, bu çöküntü burada yaşayan insanlara imar ve onarım hakkı verilmemesi nedeniyle oluşmuştur ve nihayetinde yetkililerin sorumluluğunda olan bir konudur. Bu çerçeveden hareketle katılımcılar, belediyenin “çöküntü alanı” tanımlamasını, yapacağı projeyi “meşrulaştırmak” amacıyla kullandığı görüşündedir. Zira katılımcılara göre yapılan *çöküntü tanımlamaları*, Sulukule’de pisliği, fuhşu ve hırsızlığı, Tarlabası’nda uyuşturucuyu ve yasadışılığı içerecek şekilde kullanılmakta ve nihayetinde söz konusu bölgede yapılması planlanan yenileme projelerinin rahatça gerçekleşebilmesini sağlamaktadır. Diğer taraftan katılımcılar bölgede yaşanan kısmi güvenlik²⁸ sorunlarından bahsetmekle birlikte bu sorunların çözümünün emniyet tedbirleriyle mümkün olacağını söylemekte ve bunun bir yenileme gerekçesi olarak kullanılması istememektedir. Katılımcılara göre, eğer varsa, güvenlik sorunu yenilemeyle çözülemeyecektir, yapılması gereken bazı tedbirleri alarak güvenlik güçlerinin etkinliğinin artırılmasıdır. Bu bağlamda güvenlik teması üzerinden oluşan ya da oluşturulan korkuların ve/veya korku dilinin yenileme projelerini meşrulaştırmak için kullanılan başka bir gerekçe olduğu söylenebilir.

Kentsel bir müdahale olarak yenileme projelerinde çoğunlukla mekânlara yeni işlevler kazandırmak suretiyle iktisadi bir değer oluşturulurken hâlihazırda bölgede yaşayanların önemli bir kısmı yerinden edilmektedir. Bahsedilen *çöküntü bölgesi* gibi tanımlamaların ve güvenliği ön plana çıkaran teknokratik, bilimsel dilin ise kentsel müdahalelerin meşruiyetini sağlamak amacıyla kullanıldığı söylenebilir. Dolayısıyla kentsel alanın belirli mekânları ekonomik değere dönüşürken, sosyal ve kültürel yapılar çözülmekte ve nihayetinde bu yapıları oluşturan insanlar yaşam alanlarını terk etmektedirler.

Bölgede yaşayanların *soylulaştırma* süreçlerine yenileme projelerinden daha olumlu baktığı görülmektedir. *Soylulaştırma* sürecinin satın alma aşamasında olması ve yenilemelerin ve ikametın sayıca azlığı nedeniyle henüz bu sürecin

²⁷ Bazı kentsel alanların fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini tanımlamak için kentsel çalışmalarda kullanılan “çöküntü” kavramı göreceli bir tanımlamayı içermektedir. Burada yaşayan insanların önemli bir kısmı da bu tanımlamaya karşı çıkmaktadır. Zira onlara göre bölgenin fiziksel, ekonomik ve sosyal olarak ciddi sıkıntıları bulunsa da tam anlamıyla bir çöküntü bölgesi olarak tanımlanamaz.

²⁸ Güvenlik sorunu kentsel yenileme projeleri bağlamında çok geniş anlamda kullanılabilir: Binaların güvenliği (deprem), yasa dışı faaliyetlerin kontrol altına alınması (hırsızlık, gasp, fuhuş vb.), etnik kökenin farklılığından kaynaklanan tehdit algılaması ya da korkular, dinsel faaliyetlerin güvenli bir biçimde yürütülmesi vb.

etkileri konusunda net bir değerlendirmenin olmadığını söylemek mümkündür. Diğer taraftan *soylulaştırma* sürecine ilişkin altı çizilen önemli noktalar da bulunmaktadır. Sosyal, ekonomik ve kültürel konumu ne olursa olsun bölgeye yeni yerleşenler mevcut semt kültürüyle ve semtle bütünleşmelidir. Aksi takdirde sınıfsal ve kültürel farklar tıpkı yenileme projelerinde olduğu gibi tarihsel ve kültürel değerlerin ortadan kalkmasına neden olabilir. Bu açıdan her iki değişim sürecinin arasındaki temel fark, değişimin *soylulaştırma* süreçlerinde yenilemede olduğu gibi aniden ve keskin bir biçimde olmamasıdır. Bu bağlamda *soylulaştırma* süreçlerinin gündelik yaşamda ve toplumsal ilişkilerde *görünmeyen* sınırlamalar getirmemesi ve semtin özgül kimliği ile bütünleşmesi gerektiği belirtilebilir.

Fener-Balat-Ayvansaray'da yaşayanlar, yenileme ve *soylulaştırma* süreçlerini yaşayan benzer bölgeleri takip etmekte, kendi konumlarını değerlendirerek kendileri için en uygununu tercih etmektedirler. Bu bağlamda katılımcılara göre Fener-Balat-Ayvansaray'da, Cihangir örneğinde olduğu gibi binaların tarihi özellikleri korunmalı, Tarlabası'nda olduğu gibi mülk sahiplerinin sözü dinlenmelidir. Katılımcılara göre yenileme sonrasında Ortaköy'de olduğu gibi bölgede dışarıdan gelen insanlar değil hâlihazırda yaşayan kişiler oturmalıdır.

Yenileme süreçlerinde bölgede yaşayan insanların yaklaşımlarının, görüşlerinin ve önerilerinin çok önemli olduğu görülmektedir. Zira bu çalışmada yer verilen değerlendirmeler yenileme çalışmalarının sınırlarını çizmekte ve nasıl olması gerektiğine ilişkin cevaplar üretmektedir. Bu çerçevede hem yenileme hem *soylulaştırma* sürecine ilişkin ortak yanıtlardan bahsetmek mümkündür. Bunlardan ilki bölgede yaşayan insanların her ne olursa olsun *yer değiştirmemesi* konusudur. Yenileme projeleriyle fiziksel şartların iyileşmesi durumunda, bölgede hâlihazırda yaşayan kiracıların doğrudan gideceği, mülk sahibi ve esnafların ise oluşacak yeni iktisadi ve sosyal yaşam koşullarına uyum sağlayamayacağı için bölgeyi terk edeceği katılımcılar tarafından sıkça ifade edilmiştir. Katılımcılara göre “yenileme”, “restorasyon”, “dönüşüm” vb. bağlamlarda yapılacak çalışmaların odağında hâlihazırda bölgede yaşayan insanların yerinden edilmemesi konusu olmalıdır. Katılımcılar bir insan hakkı olan barınma hakkına gönderme yaparak bölgeyle ilgili yapılacak çalışmaların sadece bir sıhhileştirmeyi içermesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu bağlamda katılımcıların yenileme projelerinde “teknokratik” yaklaşımdan daha çok “insani” boyutu öncelikledikleri söylenebilir.

İkincisi ise bölgede var olan kardeşlik, mahalle, dostluk, hoşgörü *ikliminin* bozulmaması gerektiğidir. Katılımcılara göre İstanbul'un hâlihazırda çok az semtinde bulunan bu *iklim* yaşatılarak korunmadığı takdirde bu iklimi yeniden üretme imkânı kalmayacaktır. Uzun yıllardır farklı değişimler yaşamış olan bu bölgede söz konusu iklim varlığını sürdürebilmiştir. Dolayısıyla katılımcılara göre bölgede yapılacak çalışmalar bu *iklimi* ve onu oluşturan *unsurları* dikkate almalıdır.